

Protokol

Kronvildt – viden, værdier & værktøjer

Myndighedsmøde den 16. juni 2022

Vildbjerg Sports- og Kulturcenter, Sports Allé 6, 7480 Vildbjerg

Antal deltagere (lokale deltagere, indbudte gæster og Aarhus Universitet): 74

Gæster udefra: Jens Østergaard (Miljøstyrelsen), Anders Larsen (Miljøstyrelsen), Jan Eriksen (Vildtforvaltningsrådet), Erik Andersen (Den Regional Hjortevildtgruppe), Christian Brink (Den Regional Hjortevildtgruppe), Lars Chr. Rejtkjær (Den Regional Hjortevildtgruppe), Robert Vestergaard, (Den Regional Hjortevildtgruppe), Svend Bichel (Den Nationale Hjortevildtgruppe), Rasmus Løbner (SAGRO), Mads Flinterup (Hedeselskabet), Søren Bay Højbjerg (Naturstyrelsen), Karsten Lund-Platz (Naturstyrelsen), Rasmus Ahlmann Nielsen (Dansk Jægerforbund), Christian Lang Jensen (journalist, Jæger).

Deltagere fra Aarhus Universitet: Hans Peter Hansen, Lars Haugaard, Cathrine Schrøder Dethlefsen, Julie Sørensen, Peter Sunde (Teams)

Protokol og fotos: Julie Sørensen, Cathrine Schrøder Dethlefsen, Hans Peter Hansen

Program

17:50-18:00	Velkomst
18:00-18:10	Hvad er Vildtforvaltningsrådet? ved Jan Eriksen, formand Vildtforvaltningsrådet
18:10-18:20	Kort om baggrunden for, og indholdet af projektet ved projektdeltager Kaj Jepsen
18:20-18:35	Problemstillingerne forbundet med kronvildtet ved projektdeltager Leif Nørgaard
18:35-18:55	Målsætninger og handlinger ved projektdeltagerne Holger Jensen og Ulrich Hedegaard
18:55-19:15	Arbejdet med dataindsamling ved skov- og landskabsingeniør, Lars Haugaard, Aarhus Universitet
19:15-19:30	'At tænke ud af boksen i kronvildtforvaltningen' ved klima- og biodiversitetschef, Mads Flinterup, Hedeselskabet
19:30-20:30	Drøftelser i grupper
20:30-20:55	Opsamling fra gruppedrøftelser
20:55-21:05	Refleksioner på drøftelser, vildtbiolog og professor Peter Sunde, Aarhus Universitet
21:05-21:25	Hvad tager vi med hjem og hvordan kommer vi videre? Alle
21:25	Tak for i aften

Velkomst

- Projektleder Hans Peter Hansen (HPH) byder velkommen og giver en kort præsentation af resten af holdet fra Aarhus Universitet. Udover projektleder Hans Peter Hansen, deltager også akademisk medarbejder Julie Sørensen, akademisk medarbejder Cathrine S. Dethlefsen og skov- og landskabsingeniør Lars Haugaard.
- HPH præsenterer aftenens program og grundreglerne:
  - 'Vi afbryder ikke hinanden'
  - 'Vi fatter os i korthed'
  - 'Vi går efter bolden'
- Herefter giver Hans Peter ordet til aftenens ordstyrer, Thomas Holst Christensen (THC) (projektdeltager og driftsleder hos Aage V. Jensen Naturfond (AVJNF) for Ovstrup Hede).
  - THC fortæller om repræsentanterne tilstede ved aftenens møde: Vildtforvaltningsrådet (VFR),
  - Miljøstyrelsen (MST),
  - Naturstyrelsen (NST), samt både
  - den regionale og den
  - nationale hjortevildtgruppe.
- THC giver ordet videre til Jan Eriksen fra Vildtforvaltningsrådet

Hvad er Vildtforvaltningsrådet (VFR)? ved Jan Eriksen, formand for Vildtforvaltningsrådet

- Hvad vi står for: VFR eksisterer på basis af loven om jagt og vildtforvaltning, hvor der står, at ministeren kan nedsætte et rådgivende råd omkring vildtforvaltningen.
- Jan Eriksen har siddet i spidsen for det de sidste 7½ år. Sidder sammen med 8 organisationsrepræsentanter, som er udpeget efter indstilling fra organisationerne (2 fra Landbrug & Fødevarer, 1 fra Danmarks Jægerforbund, 1 fra Danmarks

Naturfredningsforening, 1 fra Dansk Ornitologisk Forening, 1 fra Dansk Skovforening, 1 fra Dyrenes Beskyttelse, 1 fra Friluftsrådet)

- VFR er alene rådgivende → vi rådgiver kun miljøministeren. Vi laver en indstilling til ministeren (fx på jagttider, udsætning, hjortevildt etc.) og i de fleste tilfælde følger ministeren indstillingen.
- VFR kan også tage egne initiativer:
  - 1) VFR's forslag til en ny, adaptiv forvaltningsplan for ulven blev initieret i 2018, færdiggjort i 2021:
[vildtforvaltningsraadets forslag til adaptiv forvaltningsplan for ulv i danmark_2021.pdf](#)
  - 2) Forvaltningsmæssigt problem omkring råvildtet har betydet af VFR for kort tid siden har taget dette op.
  - 3) Udtalelse om rewilding:
[vildtforvaltningsraadets udtalelse om rewilding 2021.pdf](#)
([vildtforvaltningsraadet.dk](#)).
- Selvom rådet indstiller noget i enighed, er det ikke altid givet at ministeren følger indstillingen. Dette var tilfældet med ulveforvaltningsplanen, hvor kun 3 af de 41 anbefalinger, som VFR kom med, blev imødekommet.
- Vi er meget styret af faglighed og af, at 'det derude', er dynamisk. Tingene kan udvikle sig hurtigere og anderledes end vi forventer.
- Der er forskellige udvalg og arbejdsgrupper som samarbejder med VFR. bl.a. den nationale og regionale hjortevildtgruppe, ulvegruppen, jagttidsgruppen, jagttegnsgruppen, reservatgruppen osv. → alle arbejdsgrupper under VFR er underlagt kommissorier og mange af dem er sammensat af faglige personer fra organisationerne
- VFR's styrke ligger i fagligheden, men også at skabe resultater via enighed. Jo mere enige vi er, desto mindre risiko er der for, at der opstår fridder i den politiske debat efterfølgende.
- Indstillingen om arealbegrænsning for nedlæggelse af kronhjorte (handyr over spidshjorte) blev afvist af en tidligere minister, da VFR ikke indstillede i enighed. Den blev dog vedtaget af den nuværende miljøminister, men blev sidenhen taget af lovprogrammet for folketingsåret 2021-2022. Det er rådets forhåbning, at den kommer på i det lovprogram, der vedtages for folketingsåret 2022-2023 (måske med virkning allerede i løbet af 2023).
- Der er en politisk virkelighed, som vi som rådgivende organ er underlagt.

Efter Jan Eriksen afsluttede sin præsentation, introducerede THC Christian fra bladet Jæger, som vil skrive en artikel om aftenens møde.

THC præsenterer arbejdsgruppen, som nu skal fremlægge

1. baggrunden for projektet,
2. problemstillingerne forbundet med kronvildtet i området, samt
3. målsætninger og handlinger for en fremtidig forvaltning.

Kort om baggrunden for, og indholdet af projektet ved projektdeltager Kaj Jepsen

Kaj fortæller om:

- Tidligere estimater for antallet af kronvildt.
- Kajs 1. og 2. forsøg med kontakt til AVJNF.
- Lokale problemer med kronvildt på marker og i skov.
- Udviklingen i hegning gennem tiden.
- Første fælles forvaltningsjagter.
- AU inddrages og projektet Kronvildt – Viden, værdier & værktøjer starter i 2018.

Problemstillingerne forbundet med kronvildtet ved projektdeltager Leif Nørgaard

Leif fortæller om:

- Voksende bestande, dokumenteret ved hjælp af dronetællinger
- Konsekvenser: Markskader og afgrødetab
- Dyrene er ligeglade med hegn
- Nye dyrkningsregler, aflastningsarealer, reguleringsjagt forår/høst
- Ansøgningsproblemer
- Fælles reguleringsjagter (på tidspunkter hvor man ikke må skyde hjorte)
- Stop for fodring → enkelte lodsejere kan samle alt kronvildtet, og bestemmer hvor meget hjortevildt vi andre har.
- Interessekonflikt → jægere ønsker at skyde de store hjorte
- Demokratisk afskydning
- Vi mangler flere værktøjer til at regulere → alternativet er massiv hegning

Målsætninger og handlinger ved projektdeltagerne Holger Jensen og Ulrich Hedegaard

Holger indleder ved at fortælle om vidensopbygningen i projektet, herunder:

- Bedre viden om dyrenes adfærd via GPS.
- Bedre viden om antal (dronetællinger).
- Bedre viden om kronvildtet og erfaringer andre steder fra.
- Praktisk træning for at vi kan blive bedre.
- Forsøg med forskellige tiltag til fællesjagterne.
- Forsøg med dispensation (d. 11. oktober 2021).

Ulrich fortæller om arbejdet med fremtidige målsætninger:

- Vi er der næsten – men vi mangler de rigtige værktøjer, for at nå i mål.
- Rammen – der vi vil hen
  - “En vidtrækkende værktøjskasse”
  - Et tæt samarbejde med myndighederne
  - Geografisk afgrænset forvaltningsområde
  - Organisering
- Status og mål
  - Nuværende bestand er ikke bæredygtig → mange markskader, store rudler, meget nataktivitet.
  - Vi ønsker en bæredygtig bestand
- Udvalgte værktøjer (blandt flere fra den kommende målsætnings- og handlingsrapport)
  - Aflastningsarealer
  - Skovrejsning (uønsket)
  - Bestandsreduktion
    - Fastsætte et mål: Årligt udtag på 300-400 dyr - både kalve og hinder
    - Generelle reguleringstilladelser gældende inden for forvaltningsområdet
    - Natjagt
    - Koordinerede dispensationsjagter uden for hjortejagten
    - Bedre beredskab ved myndigheden ift. reguleringstilladelser – reaktionstid
  - Vi har krav vi skal leve op til, men hvilke krav stiller I? (Henvendt myndighederne)

Arbejdet med dataindsamling ved skov- og landskabsingeniør, Lars Haugaard, Aarhus Universitet

Lars fortæller om dataindsamlingen gennem projektet.:

Fangst af dyrene

- Fangst af dyrene på heden og udfordringerne herved (dropnet, GPS-halsbånd, øremærkning).
- Dyrene færdes i storrudler stort set hele året i området omkring Ovstrup, hvilket er usædvanligt
- Antal mærkede dyr i 2019 (5 stk) og 2021 (8 stk succesfuldt)
  - Der blev ikke mærket dyr i 2020 pga. manglende held med at få dyrene under nettet

Logning

- 12 dyr i alt har logget positioner, hvoraf 6 af dem stadig er aktive.
- De fleste halsbånd som har været brugt (og er kommet hjem igen), har logget næsten hele tiden siden de blev sat på, til det tidspunkt de var indstillet til automatisk at droppe af.
- Standard logning af GPS-positioner: 1 position/time. Under fællesjagterne: 5 minutters intervaller i 5 dage (2 dage op til jagten, på selve jagtdagen og 2 dage efter jagten), for at kunne se hvordan jagt påvirker dyrene.
- Ud over positionslogning, har vi også aktivitetslogning, der fortæller hvad pågældende dyr laver. Halsbåndet er udstyret med en "rangle" som hele tiden registrerer hvordan halsbåndet bevæger sig. Aktivitetsdata er imidlertid først tilgængelige når halsbåndet er droppet af og kommet hjem.

Hvad har vi set?

- Migration → sæsonafhængig forflytning af dyrene (typisk ifm. kalvesætningsture)
- Emigration → to dyr emigrerede totalt og forsvandt fra området omkring Ovstrup
- "Hjemme er bedst" → dem der altid blev i Ovstrup
- Jagtlige forstyrrelser → klar reaktion. Dyrene har været ude at løbe
- Jagtlige forstyrrelser → "ingen reaktion". Har opholdt sig hos naboen
- Hvad udsætter vi dyrene for, når vi går på jagt? → dyrenes aktivitetsniveau falder og det nedsatte aktivitetsniveau fortsætter i 10-12 dage efter en jagt. I den periode er deres fødesøgning reduceret.
- Det kan godt være vi på kortet ikke kan se, at dyrene sprinter rundt, men derfor kan de godt være påvirket alligevel.

Anden data

- Der er indsamlet data omkring morfologi og demografi – hvordan ser dyrene ud, hvad vejer de, hvor gamle er de (kæbeindsamling og tandsnit). Data er indsamlet ifm. fællesjagter, men også fra reguleringsjagter og andre jagter.

Dronetællinger: Hvordan, hvor og hvor meget?

- Dronen flyver fikseret på 100 meters højde når vi laver tællinger. Dyrene reagerer stort set ikke på dronen i den højde.
- Dronen er udstyret med 2 kameraer: Et almindeligt kamera og et termisk kamera som opfanger varmeudstrålingen fra dyrene. Der bliver derfor taget 2 billeder hver gang, et med hvert kamera.
- Indtil videre aflæses billederne manuelt, men med tiden satser vi på at udviklingen af 'machine learning', vil hjælpe os med at bestemme og tælle dyrene.
- Dronetællinger for 2021 og 2022:

12/2-21

- **kronstyr**   **406**
- **dådyr**   **51**

26/3-21

- **kronstyr**   **641**
- **dådyr**   **68**
- **Ukendt/rådyr**   **10**

23/3-22

- **kronstyr**   **1015**
- **dådyr**   **32**
- **Ukendt**   **4**

Dyrenes færdes vs. markskader

- Det er flere lodsejeres indtryk, at det er stukket helt af med antallet af kronstyr på markerne i år.
- Lars har kigget på de GPS-mærkede dyrs færden dag og nat, og beregnet hvor meget tid de bruger på heden og på markerne
- Mønster: Om dagen færdes dyrene på heden og steder hvor de har ro, og om natten spreder de sig ud til de omkringliggende arealer.
- Dyrenes tidsforbrug på markerne i 2021 og 2022 sammenlignes. Procenterne angiver hvor meget af tiden, dyrene brugte ude på markerne om natten.
  - Marts 2021: 41% af tiden var dyrene ude på markerne om natten
  - Marts 2022: 50%

  - April 2021: 49%
  - April 2022: 56%

  - Maj 2021: 45%
  - Maj 2022: 75%
- Mulige forklaringer på hvorfor dyrene render mere ude på markerne i år end sidste år:
  - Flere resurser
  - Afgrødevalg (der rystes på hovedet fra salen til spørgsmålet om, om der er ændret i afgrødevalg i år, som kan forklare ændringen)

- Vind og vejr: Mere tørt i år end sidste år → vegetation på heden har formegentligt ikke være til rådighed i år i samme omfang
- Der kan også være helt andre forklaringer, men det skal undersøges nærmere

At tænke ud af boksen i kronvildtforvaltningen ved klima- og biodiversitetschef, Mads Flinterup, Hedeselskabet

Mads fortæller om:

- I har rykket noget, for der er mange af de ting der er blevet sagt af jer fra projektet, som jeg godt kan høre, I har hørt mig sige, og som I nu har taget det til jer. I er begyndt at tænke det væsentligt længere end jeg havde troet I ville og det er mega fedt!
- Princippet er, at hvis vi forstår arten, så skal det nok give sig selv
- Kronhinden er ekstremt optaget af at beskytte sin kalv. Den mekanisme skal vi bruge i vores forvaltning.
- Vores nuværende forvaltning har været 'fordummende'. Vi har stædigt holdt fast i, at det er jagttid vi skal bruge.
- Den nuværende tilgang har været præget af præmiere dagen(e) og af jagt 'når jeg har lyst'. Tænk på hvor mange præmieredage og afslutningsdage I har i Ovstrup på kronvildt og dåvildt. Vi er gået fra at have én præmiedag til at have mange præmieredage. Vi har heller ikke kun én afslutningsdag, men også flere. På Ovstrup har man også dåvildt, så nu vader man rundt i præmieredage.
- Vi skal have differentieret jagttiden for hjortene, hinder og kalve, før vi kan samarbejde om en løsning.

- Bæredygtig forvaltning forudsætter:

Klart definerede og bredt accepterede mål.

Klar fælles vej til at nå målene.

- Hvad er den fælles vej? Kræver stillingtagen til et helt centralt spørgsmål: Hvor, hvornår, hvilke og hvordan?
- Vi kan bruge synet til at orientere os:
  - Om hinden har kalv eller ej → f.eks. spændt yver (fører kalv), spændte patter (har ikke sat kalv endnu).
  - Skelne voksne hunder fra småhunder ved at kigge på kropsbygningen af dyrene, når de står ved siden af hinanden.
  - Har vi flere dyr gående i en stor rudel, begynder vi at se bestandsdynamikker og interaktioner mellem dyrene, og så er det heller ikke svært at differentiere.
  - Hanner er hurtigt nemme at kønsdifferentiere
- 'Verden er gået af lave', og vi er selv skyld i det, fordi vi hellere vil skyde stærke dyr end svage dyr.
- Vi KAN godt differentiere dyrene og forholde os til det. Så mangler vi bare spørgsmålet om hvornår på dagen og på sæsonen? Så er vi ved at kunne danne os et fuldt billede af, hvordan vi kan forvalte den her art på en måde, så det bliver bedre og mere bæredygtigt.
- Dispensationer: Hvorfor skal man igennem et juridisk bureaukrati for at gøre en fornuftig, bæredygtig handling?
- Værktøjer som vi uden problemer kunne gribe til, hvis jagtlovgivningen tillod det:
  - Smaldyrsjagt i bukkejagten på arealer, hvor der kan opstå skade (push-effekt)
  - Kalve- (og hind)jagt før brunsten (push-effekt og bestandsreduktion)
  - Fællesjagt så tidlig som muligt (bestandsreduktion) (koordinerede anstands jagter i intervaller, hvor man har et klart mål med hvad der skal skydes på dagen)
- Det kræver en øget forståelse af og kendskab til arten. Derudover kræver det en gensidig forståelse af jagtarealstatus (pull-effekt)
  - Vi skal have nogle steder hvor krondyrene må være krondyr, og steder hvor dyrene er uønskede (ikke bare pseudouønskede).
  - Som lodsejer har man noget på spil. Man har noget man gerne vil med sit areal: biodiversitet, kartofler, jagt etc. Men man kan ikke blæse og have mel i munden. Hvis vi skal arbejde med pull- og push-mekanismer for at få en bedre og mere bæredygtig forvaltning, så kræver det, at der juridisk ændres på rammerne, men det kræver også at man som lodsejer får en meget ærlig tilgang til, hvad man har på spil.

GRUNDREGLER

- VI AFRYDER IKKE HÅNDEN
- VI FATTER OS I KØRTHED
- VI GÅR EFTER BØLLEN

GRUNDREGLER

- VI AFRYDER IKKE HÅNDEN
- VI FATTER OS I KØRTHED
- VI GÅR EFTER BØLLEN

THC samler op, hvorefter HPH fortæller, at projektet kører videre efter i aften. Der er meget materiale, der stadig er under udarbejdelse. Fortæller om udfordringerne ved konkretisering af handlinger til målsætningerne.

Drøftelser i grupper

Næste punkt på dagsordenen er gruppearbejde. HPH præsenterer de syv grupper, som hver især består af projektdeltagere samt 2 gæster udefra. Hver gruppe udpeger én ordstyrer og én skribent, og bedes drøfte:

Hvordan kommer vi videre herfra?

(Jagtteknisk, landbrug/afgrøde, regulering, organisatorisk)

Grupperne er som følger:

GRUPPE 1:

Anders Larsen, MST
Erik Andersen,
Hjortevildtgruppen Vest
Kaj Jepsen
Frey Pedersen
Hans Kristian Urbrand Pedersen
Helle Mathiasen
Mike Benjamin Olsen
Niels Peter Knude
Henrik Lindberg

GRUPPE 2:

Jan Eriksen, VFR
Christian Brink,
Hjortevildtgruppen Vest
Ulrich Hedegaard
Søren Christensen
Carl Johan Mikkelsen
Jan Taulbjerg
Morten Tølbøll Christensen
Stig Djørts Sommer
Aage Gammelgaard Hansen

GRUPPE 3:

Robert Vestergaard,
Hjortevildtgruppen Vest
Søren Bay Højbjerg, NST
Leif Nørgaard
Asger Madsen
Bo Birkelund Mogensen
Erling Moesgaard Jensen
Jan Sandholm
Niels Tommy Lauritsen
Ole Bøndergård

GRUPPE 4:

Thomas Holst Christensen
Rasmus Ahlmann Nielsen, DJ
Holger Jensen
Claus F. Andersen
Egil Andersen
Lars Taulbjerg
Peter Lodahl
Poul Munkholm
Søren Hansen

GRUPPE 5:

Karsten Lund-Platz, NST
Mads Flinterup,
Hedeselskabet
Karsten Mølsted Ibsen
Holger Østergaard
Jan Emil Thomsen
Søren Tølbøll Christensen
Tom Sørensen
Kasper Taulbjerg
Anders Tabersen

GRUPPE 6:

Jens Østergaard, MST
Lars Chr. Rejkkær,
Hjortevildtgruppen Vest
Lars Søndergaard
Carsten L. Jørgensen
Karsten B. Pedersen
Lars Brask
Preben Thomsen
Stefan Jensen
René Møller

GRUPPE 7:

Svend Bichel, Nat. Hjortevildtgruppe
Rasmus Løbner, SAGRO
Otto Andersen
John Hjort
Henrik Madsen
Kasper Moesgaard Jensen
Kenneth Thulstrup
Leif Winther Rasmussen
Marc Holm Mortensgaard Jensen
Knud Hvam

Opsamling fra gruppedrøftelser

Gruppe 1

- Jagtteknisk:
  - Dæmringsjagt og skumringsjagt. Forskellige meninger om hvorvidt det er en god idé eller ej
  - Natkikkert + natudstyr → skal være meget afgrænset hvem der må benytte det. Sikkerheden skal være i orden.
  - Dyrene kommer til skade ved hegn og ødelægger mange hegn for landmændene
- Landbrug/afgrøde:
  - Alt for store flokke.
  - Store afgrødeskader. De spiser ikke alt på afgrøden (fx spiser du kun toppen på majs) → afgrøden bliver ubrugelig for landmanden
- Regulering:
  - Hurtigere udstedelse af tilladelser

- Kan man selv aktivere en tilladelse, hvis man var oprettet i systemet?
- Dokumentere skaden, når man søgte om tilladelse
- Organisatorisk:
  - Vi har et godt samarbejde, som er opstået i løbet af dette projekt

Gruppe 2

- Forvaltningsområde og arealkrav: Måske på 6000 ha. Kan vi samle 6000 ha? → *deltagerne bedes række hånden op, og de er stor tilslutning*. Det skal vi arbejde hen imod.
  - Kommentar ift. størrelsen (grænsen på 8000 ha):
    - Vi har data ift. bestandsområde. GPS-data kan bruges til at udpege kerneområde.
    - Det bør være en områdespecifik vurdering, hvor stort arealet skal være
- Regulering:
  - Opbakning til regulering af smaldyr fra 1. feb og frem
- Organisatorisk: Forskellige vinkler:
  - Inden for vores forvaltningsområde og organisering → Vi skal have kvalificeret folk til at arbejde i denne forvaltning gennem uddannelse samt skytter og jordbrugere. Hvordan styrer vi vildtet derhen hvor vi gerne vil have det? Hvordan afskyder vi på den rigtige måde? Hvordan skelner vi mellem en diende hind og smaldyr?
  - Udfordring: Vi kan skyde rigtig mange dyr, man hvad skal jeg stille op med alle de dyr bagefter? Skal ikke begrænse muligheden for at fordoble vores parade, hvor vi går efter at regulere bestanden. Mulige løsninger: Fælles slagterhus? Aftale med vildtslagter?
- Nye jagtkorsortier → få dem 'on-boarded' i projektet. Forvaltningsområdet skal bygges op, og nye udefra skal inkluderes i forvaltningen.
- Mediestrategi: Forberede argumenter m.m. Skrive til de lokale blade, opslag på Facebook, fysiske møder → informere om hvad vi laver i området.
- Ulrich citerer Jan Eriksen: Rigtig godt at vi stiller os til rådighed som forvaltningsområde, hvor vi kan få afprøvet noget og få udvidet vores værktøjskasse. Erkender også, at bestanden er ude af kontrol.

Kommentarer fra salen

- Måske en idé med et hygiejnekursus ifm. slagting af dyrene

Gruppe 3

- Krondyr går ud før og efter solopgang og -nedgang → ønsker 45 min ekstra jagt
- Bedre uddannelse ift. bestemmelse af dyr (vi skal bruge synet, som Mads Flinterup siger)
- Natjagt
- I Sverige må man altid skyde kalv → måske en idé med længere jagttid på kalv her også
- Dyrene søger til Feldborg: Måske et samarbejde med fælles reguleringsjagt med statsskoven? Fx i januar

- Urealistisk at gå væk fra fodring frivilligt, så længe der foregår våbenkapløb og der er personer der fodrer, som ikke vil stoppe.

Gruppe 4

- Jagtteknisk:
  - Opbakning til at få lave en decideret jagtperiode for smaldyr og førsteårskalve (jvf. Flinterups forslag) + kalv og hind i september.
  - Vi skal finde ud af, hvordan vi løser den øjeblikkelige situation med at få reduceret bestanden her og nu til et niveau, man fastsætter.
  - Generel modstand mod at skyde helt små dyr (kalve født i samme år) → går for meget på kant med etikken
- Organisatorisk:
  - Stor opbakning til organisatorisk, at det arbejder man videre med. Det modvirker mistro, skaber tillid, er konstruktivt og skaber højere fagligt niveau for diskussionen.
  - Organisationen kan måske understøtte årlige dronetællinger og få lavet forskningstiltag fra tid til anden
  - Vi skal fastsætte et overordnet mål for bestanden og dermed også afskydningen (også en opgave for organisationen)
  - Vigtigt at få alle med → der er nøglespillere vi stadig gerne vil have med i samarbejdet
- Landbrug/afgrøde:
  - 'Go' og 'no-go'-zoner skal defineres. Det er væsentligt ift. at understøtte en forvaltningsplan, hvor der indgår aftaler om arealerne.
    - Ny landbrugsreform → hvordan kan de udtagne arealer understøtte planen?
  - Hegn vil i et eller andet omfang bestå en del år fremover, men de kan laves så de kan åbnes efter høst.
    - Evt. Med efterafgrøde, så arealerne også en del af året kan indgå i en forvaltningsopgave
  - Nogle vil have THC til at spørge fonden, om de ikke kan købe områder, som kan bruges til fodermarker
  - Køb af drone

Kommentarer fra salen

- Hvis der skal være en bred jagttid på smaldyr, skal det ikke foregå over det hele, men man skal kombinere det med 'go' og 'no-go'-arealer, så man kun skyder dyrene de uønskede steder og ikke på arealer hvor de gerne må være.
- HPH gør opmærksom på, at vi har en landbrugskonsulent/natur- og vildtrådgiver blandt os i aften (Rasmus Løbner, SAGRO)
- Rasmus Løbner fortæller om sig selv og sit arbejde. SAGRO har nedsat en arbejdsgruppe der arbejder med vildt og vildtskader. Alle de erfaringer I har fra Ovstrup, tager vi med.

Gruppe 5

- Dyr fouragerer tidligt og de skal have en masse væske. Måske årsagen til, at de går efter væskeholdige afgrøder
- Er det realistisk at skyde 200-300 dyr? Det kan blive svært
- Markskader: Nogle landmænd har måske ikke helt vænnet sig til så mange markskader
- Forudser intensivering i hegning
- Uddannelse for dem der skal skelne smalhinder fra hinder
- Fodring i jagtsæsonen: Det skal ikke være tilladt i jagtsæsonen
- Natjagtsudstyr: Man skal gøre sig klart at ved at benytte det, er det lidt som at gå i krig med dyrene → bør foregå i en projektafgrænset periode
- Aflastningsarealer: Fint, men det er afprøvet før. Kan også ende med bare at øge bæreevnen
- Det skal være en helhjertet indsats, og ikke bare påvirke et enkelt sted i systemet

Kommentarer fra salen

- Karsten Lund-Platz (NST): Ansøgninger afvises fordi de er mangelfulde mht. informationer. Mit forslag er at tage en dialog med de myndigheder, der skal udstede dispensationerne. Det er ærgerligt at høre, at det volder så mange problemer, når det kan løses så let.

Gruppe 6

- Jagteknisk:
  - Natjagt med udstyr med uddannede personer indtil bestanden er bragt ned på et tåleligt niveau
  - Regler om fællesjagter → hvor mange af de store jagter skal der være? Ingen trykjakter før/imellem fællesjagterne. Dyrene skal have mulighed for ro, derfor ikke jagter hver weekend
- Landbrug/afgrøde:
  - Aflastningsarealer
  - Reducering af bestanden hurtigst muligt, så man kan undgå skader på dyrene pga. alle hegnene
- Regulering:
  - Forvaltningsområde med lokale jagttider, så man ikke skal søge reguleringstilladelser (fx forårsjagt på smaldyr og spidshjorte)

Kommentarer fra salen

- HPH: Hvis man skal lave forsøg over en årrække, skal man kunne måle på det, for at se om det virker eller ej. Det skal man sørge for at få lavet setup omkring
- Organisation som har styr på antallet af dyr og hvor mange der skydes
- Afskyde X antal dyr over en periode på mere end 3 år, før man ved hvad om man får den bestand man gerne vil have

Gruppe 7

- Forvaltningsområder: Udfordringer omkring størrelsen, GPS-data viser at dyrene bevæger sig inden for store områder.
- Forhåbningen var, at forvaltningsområder skulle træde i kraft 1. juli 2023 – fin forlængelse af projektet her
- Fortsat tællinger flere gange om året
- Jagt på særligt helt små kalve kan være en udfordring → hvordan opfattes det af den øvrige befolkning?
- Nedbringe bestand: Reviderede jagttider. Måske intensiv jagt på heden (af uddannet personale) for at nedbringe bestand → dog modstridende med at lade dyrene få fred i det område de godt må være ('go'-zone)
- Hvordan forholder vi os til dem der ikke vil være med i samarbejdet? Hvad giver det af udfordringer? (For det gør det)
- Aflastningsområder
- Fodring → håb om at det bliver forbudt
- "Krigen mod kronodyrene" → hvordan vil den øvrige befolkning opleve det rent etisk? Vi har besluttet os for at skyde en masse dyr for at nedbringe bestanden. Meget vigtigt at tænke over den øvrige befolknings reaktion
- I stedet for reguleringer i foråret kunne man lave fast jagttid på smaldyr
- Begrænse hjortejagten til de første 14 dage indtil bestanden er reduceret

Refleksioner på drøftelser fra vildtbiolog og professor Peter Sunde, Aarhus Universitet

Peter Sunde har aftenen igennem fulgt mødet via Teams. Han har gjort sig følgende refleksioner:

- Set fra et forvaltningsmæssigt perspektiv:

- Rigtig imponerende hvor langt I er kommet → fælles refleksion over nødvendigheden af hvordan man griber problemstillingen an og nødvendigheden af at få det her organiseret.
- Tale om bestandsmålsætninger, virkemidler og hvordan vi når dertil + erkendelse af at bestande skal forvaltes på bestandsniveau → stor ros til projektdeltagerne
- Når vi kommer dertil hvor vi ved hvad vi skal med bestandene, skal man have en samordnet indsats for hvad der ønskes at opnå.
- Ift. det bestandsmæssige:
  - Vi taler om antal, skader og bæreevne
  - Sammenhæng mellem hvor mange dyr vi har og den "naturlige" bæreevne (den på naturarealerne) og den kunstige bæreevne, der findes på dyrkede arealer (som vi skubber til fx ved aflastningsarealer eller fodring)
  - Fodring er noget fanden har skabt. Det tjener ikke noget overordnet formål.
  - Udfasning af fodring vil være et skridt i den rigtige retning ift. at man ikke har flere dyr end det et område kan tåle.
  - Vi er der hvor vi rent biologisk prøver at danne en forståelse → sammenhæng mellem hvor meget tid dyrene vil bruge på naturlige arealer (hvor de er ønskede) ift. dyrkede arealer (hvor de er uønskede) ift. hvor mange der er
  - Ønske om at have dyrkede områder og dyr i åbne områder uden hegn = at blæse og have mel i munden
  - Hvilke antal dyr skal vi ned på, for at det her er acceptabelt?
  - Bestandsmæssigt nyt territorie end set tidligere: Mener at vi er derhenne hvor vi skal begynde at overveje at bruge andre redskaber end brugt tidligere
  - Fremadrettet skal vi kigge på: Hvilket antal ønsker vi bestanden ned på? Hvilke virkemidler skal der bruges på kort sigt og efterhånden på lang sigt?
  - Skelne mellem normale forvaltningssituationer og "krigssituationer" (som Mads Flinterup snakkede om) → vi kan komme i situationer hvor der skal gribes til andre redskaber end i de traditionelle jagtrede
  - Dyrene har været ret succesfulde i at undgå at blive slået ihjel af os mennesker ved at klumpe sig sammen → skal antallet bringes ned, skal man have nogle virkemidler der 1) får fjernet dyrene (i det antal vi ønsker), 2) at det så vidt muligt gøres, så det ikke er adfærdsregulerende på en u hensigtsmæssig måde ift. den adfærd de har
  - Tror at vejen frem er lokalbaserede eksperimenter. Skala 8-10 km² ift. de dyr vi har at gøre med og de effekter vi ønsker at arbejde med
  - Hvad ønsker vi at opnå? Hvilke virkemidler ønsker vi at tage i brug?
  - Vi kommer nok ikke helt af med hegn, men tilpasser vi hegnene skal det måske virke som et konstruktivt virkemiddel → skal foregå efter en overordnet plan og ikke tilfældigt
  - Aflastningsarealer: Vi skal være opmærksomme på, at det er en måde at øge bæreevnen i området. Skal disse områder bruges i en større sammenhæng? → flere naturgevinster

Spørgsmål til Peter Sunde

- HPH: Har vi nogen redskaber i kassen, hvorved vi kan regne bæreevnen i det her område?

- Svar fra Peter Sunde: Økologisk set er bæreevne arbitrært, fordi vi har et system med ubegrænset føde på de dyrkede arealer. Fra et bestandsmæssigt synspunkt er den biologiske bæreevne langt højere end den økologiske. Kan undgås på 2 måder: Hindre dyr via hegn eller regulere bestanden. Ved lavere bestandstæthed vil tiden dyrene bruger på dyrkede arealer gå ned, fordi resursepresset på fx heden vil gå tilsvarende ned. Økologisk set giver det ikke mening at tale om bæreevne i et system med ubegrænset føde på de dyrkede arealer
- HPH: Hvad har man af redskaber til at kunne håndtere en situation, som vi står i nu, hvor der er for mange hinder?
  - Svar fra Peter Sunde: I New Zealand skyder man dyrene med automatvåben fra helikoptere. Redskabskassen rigtig stor, hvis vi begynder at tænke krig og skal bringe antallet ned. Præcis hvordan det skal gøres, vil jeg ikke kloger mig på. Man kan komme i situationer hvor man skal bringe bestanden ned på et niveau, hvor normale jagtligge virkemidler igen bliver virksomme. Ulven kan også ske at blive jeres bedste ven → tager kalve.

Hvad tager vi med hjem og hvordan kommer vi videre?

HPH stiller det afsluttende spørgsmål til nogle af gæsterne udefra: *Hvad tager du med herfra?*

- Karsten Platz-Lund (NST): Jeg er imponeret over det engagement I har samlet, og enigheden om at løse problemerne. At I slet ikke har snakket om troføjagt i aften, fortæller mig, at der er en villighed til at arbejde seriøst med det her.
- Jens Østergaard (MST): Jeg ser det som et stort plus at man har sat sig sammen på tværs af skel og snakket om tingene → store fremskridt ift. den øvrige kronvildtforvaltning i Danmark = glade myndigheder. Det er første skridt på vejen til at få en fælles forståelse. Det er interessant at man kigger på konkrete tiltag som man kan bringe i anvendelse. Interessant at man har kigget på konkrete tiltag og fælles forvaltning → fra et myndighedsperspektiv er det noget der er til at arbejde med, fordi det bliver koblet op på klare målsætninger for hvad man vil. Det vil gøre det nemmere for myndigheder at operere i den her forvaltningsmæssige sammenhæng. Stor "thumbs up" for den gradvise bevægelse hen mod en forståelse af de problemer som kronvildtbestande af denne størrelse kan udgøre.
- Anders Larsen (MST): Rigtig spændende at få sat ansigter på dem der oplever problemerne. Meget positiv over det engagement og den vilje der er til at gøre en forskel i fællesskab.
- Svend Bichel (National hjortevildtgruppe): Kan kun forlænge hvad de andre siger. Her møder man en diskussion på et helt andet niveau end man ellers gør i lignende forsamlinger. Dejligt der ingen snak er om troføjagt og hjorte. Stor ros for tilgangen – her vil man en løsning som går i forvaltningsretningen og ikke bare i den med udbytte. Diskussionen I har her, vil gavne. Tager KUN positive ting med herfra.
- Jan Eriksen (VFR): Jeg er også fuld af lovord. Min erfaring er, at processer tager tid og bliver aldrig helt afsluttet → mit råd er derfor at blive ved. Ved vi nok? Vi ved ALDRIG nok, derfor skal I fortsætte med at lave eksperimenter, for dem bliver vi klogere af.

Hvad gør vi hvis vi har lavet en forkert beslutning? → vi laver den om, og det kan jeg høre at I har modet til at gøre. Det har været en stor fornøjelse at være her. Fortsæt det gode arbejde og vær parat til at bidrage til den værktøjskasse, som langt fra er fyldt op.

Kommentarer fra HPH og fra salen

- HPH: Den største fjende vi har, er utålmodigheden. Vi må erkende, at det her med at bevæge sig hen mod forvaltningen af kronvildt på tværs af grænser er noget vi skal lære. Der er generelt er mere kronvildt end tidligere (Peter estimerer mindst 40.000 kron dyr på landsplan). Vi skal forstå, at det er noget der tager tid. Metoden har gjort at vi prøver at tale til en højere fællesnævner. Tror det handler om metoden, for de fleste mennesker vil i udgangspunktet gerne gøre det rigtige og være ansvarlige – men *hvad* er det rigtige og *hvordan* gør vi det? Vi kan prøve ting af i fællesskab og se hvad der virker, og hvad der ikke virker.
- Lars Christian Rejkjær (reg. hjortevildtgruppe): Det har været en rigtig god dag, og jeg tager hatten af for lodsejernes komsammen om at ville gøre noget. I er måske ikke helt så enige som I giver udtryk for i starten. Inden I når i mål, er bestanden måske dobbelt så stor, inden I vil begynde at gøre noget, for der er mange ting der skal sættes i gang. Der kan ikke komme til at ske noget, før I bliver et forvaltningsområde. Vi får nye nationalparker med store skovområder og tætte kronvildtbestande, hvor de samme problemer, som dem vi ser her, vil opstå, så få lodsejere med, som bor omkring inden det bliver for sent.
  - Svar fra HPH: Fuldstændig rigtigt at folk ikke er enige om alting pga. forskellige interesser og det kommer til udtryk i vores diskussioner. Det vi fokuserer på, er de ting vi ER enige om. Vi er i praksis enige om, at der er for mange dyr og vi skal blive bedre til at forvalte dem i fællesskab.

Spørgsmål fra salen

- Hvornår får vi nogle redskaber, vi kan bruge?
  - Jan Eriksen: Jeg er kun rådgivende, det er andre der træffer beslutningerne, så jeg tør ikke sige noget om tidshorizonten. Der har været mange bekræftelser over for os og nogle tanker om den fremtid vi også gerne ser.
  - Jens Østergaard: Vi vil tage det her med hjem til videre arbejde. Snarlig lovændring om arealkrav, og nogle af de input vi har fået herfra, vil spille ind i det arbejde, hvor vi skal til at definere klare rammer for det. Jens Østergaard maner til tålmodighed: En ting er at I skal blive enige herude, noget andet er at dem på Christiansborg også skal være det, og det kan godt tage tid. Vi kommer nok ikke til at adaptere det hele. Gradvis indfasning og en appel fra myndighederne om, at man herude tager de midler i brug, som man selv er herre over (fx samforvaltning). Arbejd videre med de ting, der allerede ligger i værktøjskassen.

Tak for i aften

- HPH runder af for i aften. - Vi knokler alle videre!